

**I. DÜNYA SAVAŞI'NA GİDEN YOLDA AVUSTURYA-
MACARİSTAN İLE SİRBİSTAN İHTİLAFI¹**

*THE CONTROVERSY BETWEEN AUSTRIA-HUNGARY AND SERBIA ON
THE WAY TO WORLD WAR I*

Nurten Çetin²

*Geliş Tarihi: 03.05.2017
(Received)*

*Kabul Tarihi: 30.05.2017
(Accepted)*

ÖZ: Avusturya-Macaristan ile Sırbistan ilişkilerinde, 1878 tarihli Berlin Antlaşması önemli bir başlangıç oluşturur. Bu münasebetler 1903'te Sırbistan'da Karayorgeviç Hanedanı'nın yönetime geçmesine kadar olumlu yönde seyreder. Bu tarihten sonra, Sırbistan'ın Avusturya-Macaristan'a karşı izlediği siyaset farklı yönde gelişir. 1908'de Avusturya-Macaristan'ın çok sayıda Sırp'ın yaşadığı ve Sırbistan için "Büyük Sırbistan" devletini kurma yolunda büyük önem arz eden Bosna-Hersek'i işgali, iki ülke münasebetlerinde kırılmaya sebebiyet verir. 1914 yılının Haziran ayında gerçekleşen Saraybosna cinayeti ise iki devlet arasındaki ipleri koparır ve bu olay, I. Dünya Savaşı'nın fitilini ateşleyen gelişme olur. Bu çalışma, I. Dünya Savaşı'na giden yolda iki ülke arasındaki ihtilafı ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avusturya-Macaristan, Sırbistan, Bosna Hersek, I. Dünya Savaşı.

ABSTRACT: Berlin Treaty of dated 1878 is an important beginning in the relations of Austria-Hungary-Serbian. These relations were seen in favorable direction until the Karajauvic dynasty came into power in Serbia in 1903. After this date, the policy of Serbian against Austria-Hungary has come along in different direction. Austria-Hungarian occupation of Bosnia-Herzegovina, living many Serbs, which was crucial for the establishment of the "Great Serbian" state for Serbia, caused to break down the relations between two countries in 1908. The Sarajevo homicide, which took place in June 1914, broke the bonds between the two states, and this event was the development leading to the outbreak of World War I. This study aims to present the controversy between two countries towards World War I.

Key Words: Austria-Hungary, Serbian, Bosnia-Herzegovina, World War I.

¹ Bu makale 23-27 Ekim 2016 tarihleri arasında Türk Tarih Kurumu ve Polis Akademisi Başkanlığı tarafından Budapeşte'de düzenlenen "Uluslararası Osmanlı Macaristan-Habsburg İlişkileri ve Kanuni Sultan Süleyman Sempozyumu'nda" sunulan basılmamış bildirinin genişletilmiş halidir.

² Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

GİRİŞ

Rusya'nın tarihsel emeli İstanbul ve boğazları ele geçirmek, Akdeniz'e inmekti. Rusya'nın bu hedefi gerçekleştirme yollarından birisi 19. yüzyılda Balkanlardı ve bu amaçla Osmanlı Devleti ile birçok savaşa girdi. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı bunlardan biriydi. Savaş, sonuçları itibariyle Osmanlı Devleti için ağır bir yenilgi ile biterken Avrupa ülkelerini de memnun etmemişti. Savaş sonunda Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan Ayastefanos Antlaşması'yla Rusya'nın Balkanlarda çizdiği yeni sınırlar başta İngiltere olmak üzere büyük devletlerin tepkisiyle karşılandı. Zira, antlaşma ile Karadeniz'in kontrolünün Rusya'ya verilmesi, İngiltere'nin doğudaki çıkarları için bir engel oluşturmaktaydı. Dolayısıyla İngiltere derhal harekete geçti. Rusya'dan antlaşma hükümlerinin değiştirilmesini talep etti ve askerî kuvvetlerini seferberlik durumuna geçirdi. Antlaşmaya karşı olan bir diğer devlet ise Avusturya-Macaristan'dı. Avusturya-Macaristan, özellikle Bosna-Hersek'i işgal etmek, Bulgaristan'ı hâkimiyetine sokmak isteyen Rusya'ya karşı Karadağ ve Sırbistan'ı himayesi altına almak, ekonomik ve siyasi genişlemesine Selanik ile Adalar yolunu açmak istiyordu¹.

Görüldüğü gibi, Rusya'nın Ayastefanos Antlaşması ile Balkanlara getirdiği yeni sınırlar ve düzen özellikle Avusturya-Macaristan ve İngiltere için kabul edilebilir değildi. İngiltere 1878 yılının Şubat ayında savaş gemilerini Çanakkale Boğazı'na göndererek tepkisini ortaya koydu². Avusturya-Macaristan da antlaşmanın açıklanmasından sonra güney sınırındaki askerî hazırlıklarını ve seferberliğini ilerletti³.

Rusya'nın karşısında İngiltere ve Avusturya-Macaristan yer alacaktı⁴. Bu gelişmeler üzerine Rusya, harekete geçti ve Almanya'ya, Avusturya-Macaristan'ın tarafsızlığını sağlaması için bir teklifte bulundu; ancak doğuda Slav nüfusunun genişlemesini menfaatlerine uygun görmeyen Almanya bu teklifi kabul etmedi. Diğer taraftan, Avusturya-Macaristan, Ayastefanos Antlaşması'nın iptali ve yeni bir antlaşma imzalamak amacıyla bir kongre toplanması fikrini ortaya attı. Almanya Başbakanı Bismarck, Avusturya-Macaristan'ın bu görüşünü destekledi. Bismarck, Almanya'nın meselede hiçbir menfaati olmadan arabuluculuk yapabileceğini açıkladı. Böylece Rusya için Almanya'nın desteğini kazanabileceği ümidi ortaya çıktı. Oysa ki, sonuç Rusya için tam bir hayal kırıklığı olacaktı⁵.

¹ Aram Andonyan, *Balkan Savaşı*, 2. Baskı, Aras Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 26-27.

² Misha Glenny, *Balkanlar 1804-1999*, (Çev. Mehmet Harmancı), Sabah Kitapları, I. Baskı, İstanbul 2001, s. 134.

³ Andonyan, *age*, s. 27.

⁴ Glenny, *age*, s. 134.

⁵ Andonyan, *age*, s. 27.

Bismarck'ın başkanlığında Berlin'de toplanan ve görüşmeleri yaklaşık bir ay süren Berlin Kongresi adeta "*Balkan tarihinin dönüm noktası*"⁶ oldu. Kongre sonrası Balkanlarda yeni bir harita ortaya çıktı. Buna göre;

"*Makedonya ve Trakya yeniden Osmanlı Devleti'ne bırakılmakta, Sırbistan, Romanya ve Karadağ'a tam bağımsızlık ve Osmanlı'dan bazı küçük topraklar verilmekteydi. Yunanistan'a da toprak verilecekti; ancak bu konuda Osmanlı'ya işi sürüncemede bırakma hakkı da verilmişti. Rusya 1879 Mayısına kadar Bulgaristan ve Doğu Rumeli'de bir işgal gücü bulunduracaktı. Bu tarihten sonra Rusya'nın etkinliği her iki yerde de büyük ölçüde devam edecekti. Avusturya-Macaristan'a Bosna-Hersek ve Novi Pazar Sancağı'nı işgal etme izni verilmişti*"⁷. Yeni düzenlemede Ayastefanos'ta oluşturulan "*Büyük Bulgaristan*"ın toprakları küçültülmekteydi.

Sırbistan, Berlin Antlaşması ile bağımsızlığını kazanıyor ve yüzölçümünü 37.840 km'den 48.302 km'ye çıkarıyordu.⁸ Fakat bu sonuç savaşta Rusya'ya destek veren⁹ Sırbistan tarafından olumlu karşılanmadı. Zira Sırbistan, Bulgaristan'ın sınırlarının daraltılmasından memnundu ancak bu kez de Avusturya-Macaristan'a Bosna-Hersek ve Yeni Pazar Sancağı'nın idaresi bırakılmıştı¹⁰. Bu durum Karadağ ve Sırbistan'ın genişlemesini engelliyor, Avusturya-Macaristan'a Selanik istikâmetinde genişleme olanağını sağlıyordu¹¹. Dolayısıyla Berlin Antlaşması'nın getirdiği yeni harita, Sırbistan'ı memnun etmedi. Bulgarlar özellikle "*Karadeniz'den Adalar denizine kadar*" uzanan geniş sahada hâkimiyet kurmak istiyordu¹². Rusya'nın önceki kongrede Bulgaristan'a destek vermesi de Sırbistan'ı Rusya'dan uzaklaştırdı ve Sırbistan'ın yüzünü Viyana'ya çevirdi¹³.

Sırbistan'ın aksine Avusturya-Macaristan, Berlin Antlaşması'nın getirdiklerinden oldukça memnundu. Zira bu antlaşmayla Bosna-Hersek'in Avusturya'nın idaresine bırakılması, bu devletin "*şark siyaseti*"nde hedefine ulaşmasında önemli bir adım olarak görülürken¹⁴, 1908'de bu toprakların aynı devlet tarafından işgali Avusturya-Macaristan'ın dış politikasının "*en büyük hatası*"

⁶ Glenny, *age*, s. 137.

⁷ *age*, s. 137.

⁸ Ayşe Özkan, *Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı (1830-1878)*, IQ Yayınları İstanbul 2011, s. 326.

⁹ Özkan, *age*, s. 312-315.

¹⁰ Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 2, 3*. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul 2009, s. 30.

¹¹ Özkan, *age*, s. 326.

¹² Süleyman Nazif, *İki İttifakın Tarihçesi, İttifak-ı Müselles-İttifak-ı Müsennâ*, Muhtar Halid Kitaphanesi, 1330, s. 6.

¹³ Jelavich, *age*, s. 30.

¹⁴ Nazif, *age*, s. 6.

olarak değerlendirilecekti¹⁵. Avusturya-Macaristan Balkanlar'da Rus politikasıyla çatışan bu hareketiyle bölgede nüfuz ve siyaset oluşturma yolunda ilk adımını atmış oldu. Avusturya-Macaristan'ın bu düzenlemeden kârlı çıkmasında Almanya'nın Berlin görüşmelerinde Rusya'nın isteklerine "göz yumar gibi" görünmesi fakat gerçekte, Avusturya'dan yana bir siyaset izlemesi etkili olmuştu. 1866'daki Sadova Savaşı'nın Avusturya-Macaristan'da "açtığı yarayı *Prens Bismark kendi eliyle sarmak*" istiyordu¹⁶. Kongrenin sona ermesinden bir gün sonra (15 Temmuz 1878) yayımlanan *Berliner Tageblatt* gazetesinde yer alan "Berlin barışı kimseyi tatmin etmeyen ama yine de Avrupa'da kısa bir dönem için barışı sağlayan bir uzlaşmayı simgelemektedir. Rusya çok az şey talep etmiş, İngiltere çok şey vermiştir. Avusturya bir Slav arı kovanına çomak sokmuştur ve küçük Balkan devletleri mutsuzdurlar..."¹⁷, ifadeleri, âdeta Berlin Antlaşması'nın Balkanlarda yeni bir nüfuz mücadelesinin fitilini nasıl ateşleyeceğine işaret etmekteydi.

Berlin Antlaşması aynı zamanda 5 Ekim 1879 tarihli Almanya ile Avusturya-Macaristan arasındaki üçlü ittifakın da ilk adımıydı¹⁸. Fransa, Almanya'dan Alsace Lorraine'in intikamını almak istiyordu. Rusya'nın İstanbul ve boğazlara hakim olma ve Avusturya-Macaristan'ın varlığını tehdide uzanan Slavlığı birleştirme arzusu vardı. İtalya kendi hâkimiyet alanı olarak gördüğü Avusturya-Macaristan'a ait toprakları ele geçirme siyasetini takip ediyordu. İngiltere, Alman rekabetiyle tehdit edilen dünyadaki iktisadi durumu için endişe duymaktaydı. Almanya ve Avusturya-Macaristan ise bu dönemde Balkanlarda mevcut statükonun devamı yönünde bir siyaset izlemekteydiler¹⁹.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Berlin Antlaşması sonrasında Rusya'nın Bulgaristan'a verdiği destek, Sırbistan'ı Avusturya-Macaristan'a yöneltmişti. Avusturya-Macaristan'ın desteğini sağlamak amacıyla Berlin Kongresi'nde Sırbistan'ı temsil eden Yovan Ristiç, ilk adımı attı ve Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Kont Andrassy'den yardım istedi. Avusturya-Macaristan, Sırbistan'ın bağımsızlığı ve topraklarını genişletmesi desteği karşılığında, Sırbistan'dan ticari ve Selanik tarafında bir demiryolu inşası antlaşmaları gibi bazı taleplerde bulunmaktaydı. Avusturya-Macaristan böylece hem siyasi hem de iktisadi açıdan Sırbistan üzerinde söz sahibi oluyordu²⁰.

¹⁵ Gelenny, *age*, s. 137.

¹⁶ Nazif, *age*, s. 6.

¹⁷ Gelenny, *age*, s. 137.

¹⁸ Nazif, *age*, s. 7.

¹⁹ Karl Helfferic, (Çev. H.A.N), *Büyük Harbin Evveliyatı*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1341, s. 23.

²⁰ Ayşe Özkan, *age*, s. 18-19.

Daha sonraki yıllarda Avusturya-Macaristan ve Sırbistan arasında ekonomik ve siyasi antlaşmalar imzalandı. Bunlardan Haziran 1881'de süresi dolan siyasi antlaşmaya göre; “*her iki devletten biri savaşa girerse diğeri tarafsız kalacak, Avusturya-Macaristan uygun bir şekilde Sırbistan'ın güneye doğru genişlemesine yardım edecektir. Sırbistan da buna karşılık iki vaatte bulunmaktaydı. İlk olarak, gerek kendi topraklarında gerekse Bosna-Hersek'te Macaristan'a yönelik hiçbir siyasi, dinî veya başka bir entrikaya izin vermeyecekti. İkinci olarak, Avusturya-Macaristan ile önceden anlaşmadan başka bir devletle hiçbir siyasi antlaşmayı görüşmeyecek veya imzalamayacak, topraklarına düzenli veya düzensiz, hatta gönüllü olarak bile, hiçbir yabancı silahlı kuvveti sokmayacaktı*”²¹.

Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a desteği, Sırbistan ile Bulgaristan arasındaki mücadele sürecinde de devam etti. Berlin Kongresi kararlarına karşı harekete geçen ilk devlet Bulgaristan oldu. Bulgaristan, 1885'te tek taraflı olarak Doğu Rumeli ile birleştiğini ilan etti. Avusturya-Macaristan'dan kısmi destek alan Sırbistan, Bulgaristan'a saldırdı; ancak başarılı olamadı. Sırbistan'ın Bulgarlar tarafından işgali, Berlin Antlaşması sonrasında yöneldiği Avusturya-Macaristan'ın yardımıyla önlenemedi. Sırbistan, Bulgaristan'ın Doğu Rumeli ile birleşmesini kabul etmek zorunda kaldı. Bu olaydan sonra Sırbistan'da uzun yıllar devam edecek olan iç politik çekişmeler yaşanacaktır²². Yönetimdeki Obrenoviç hanedanı döneminde Sırbistan görünürde bağımsızdı; ancak gerçekte Avusturya'nın etkisindeydi. Bu bir bakıma Berlin Antlaşması'nın Sırbistan'a getirdiği bir durumdu. Sırbistan, denize çıkışı olmayan bir Balkan devleti olmaktan daha çok bir Tuna devletiydi ve ekonomisinin domuz ihracatına dayalı olması da Avusturya'ya bağlılığını zorunlu hale getiriyordu. Son derece konforlu bir yaşam süren Hanedan üyeleri tarafından halka, Avusturya olmazsa ekonomik açıdan Sırbistan'ın mahvolacağı ve aç kalacakları yönünde fikirler empoze ediliyor, böylece Avusturya-Macaristan'a karşı Sırp halkının olabilecek tepkisi engelleniyordu. Avusturya ise hem Sırbistan'ın bu ekonomik durumundan hem de içinde bulunduğu siyasi çekişmelerden yararlanmaktan geri durmuyordu. Nitekim Avusturya-Macaristan, bu dönemde Obrenoviçlerle Sırbistan tahtında hak iddia eden Karayorgiyeviçler arasındaki çekişmeleri kızıştırıyordu²³. Görüleceği üzere, iki ülke arasındaki münasebetler, 1903'te Obrenoviç Hanedanı'nın iktidardan indirilmesine kadar olumlu yönde seyretti²⁴.

²¹ Jelavich, *age*, s. 30-31.

²² Jelavich, *age*, 33.

²³ Andonyan, *age*, s. 48-49.

²⁴ *Age*, s. 33. Hanedan arasındaki çekişmeler için bkz. Ayşe Özkan, *Bağımsızlıktan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığına Sırplar (1878-1918)*, IQ Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 145-155.

1903 tarihi Avusturya-Macaristan ile Sırbistan ilişkileri çatırdamaya başladı. Zira Sırbistan'da 1903'te gerçekleştirilen askeri darbe ile Kral Aleksandar Obrenoviç ile eşi, eşinin iki kardeşi ve harbiye nazırı öldürüldü ve Petar Karayorgeviç, Sırbistan'ın yeni Kralı oldu²⁵. Kral, Sırp dış politikasında yeni bir siyaset çizgisi belirledi ve hükümetini sağlam temellere oturtuktan sonra Avusturya-Macaristan ile Sırbistan'ın siyasi ve ekonomik ilişkileri eski önemini kaybetmeye başladı²⁶. Rusya taraftarı olan Başbakan Nikola Pasiç ve hükümeti Sırbistan ile Balkan devletleri arasında bir ittifak kurulmasından yanaydı. Dolayısıyla Sırbistan, 30 Mart 1904'te Bulgaristan ile gizli bir ittifak antlaşması imzaladı bunu Sırbistan, Bulgaristan ve Karadağ ittifakı izledi. Sırbistan, Bulgaristan'a yakınlaşma siyasetini 1905 yılındaki Sırp-Bulgar gümrük birliği antlaşması ile devam ettirdi²⁷. Sırbistan'ın ithalatının domuz ihracatına dayandığını ve bunun çok önemli bir kısmının Avusturya-Macaristan'a dayandığını yukarıda belirtmiştik. Sırbistan'ın bu bağımlılıktan kurtulma yolundaki siyaseti, Avusturya-Macaristan'ı harekete geçirmiş ve “domuz savaşı” olarak bilinen savaş ile Sırbistan'ın domuz ithalatına bazı kısıtlamalar getirmişti²⁸. Sırbistan, 1907 yılında İngiltere, Fransa, İtalya²⁹, Osmanlı Devleti, Romanya, Almanya ve Rusya ile ticaret antlaşmaları imzaladı³⁰.

Bu arada Bulgarlar Trakya'ya, Yunanlılar Girit'e, Ege Adaları ve Epir'e, Sırbistan “*Alsace-Lorraine*”³¹e benzettiği Bosna-Hersek'e, Karadağlılar da Kuzey Arnavutluk'a göz dikmişlerdi. Buna rağmen Balkan devletlerinin Makedonya'daki rekabeti, uzun süre Osmanlı Devleti'ne karşı bir ittifak kurmalarını önleyecekti³².

Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i İşgali ve Sırbistan'ın Siyaseti

Sırbistan'da 1903'te yönetime gelen Karayorgeviçler, ülkeyi önce Radikaller ve bu partiden doğan Bağımsız Radikaller ile yönetmekteydi. 1906'da yapılan seçimleri kazanan Radikaller, Nikola Pasiç'in başkanlığında I. Dünya Savaşı'na giden yolda Sırbistan'ın geleceğine yön verecek önemli kararlara imza atacaklardı³³.

²⁵ Jelavich, *age*, 33-34, Özkan, *age*, s. 154-159.

²⁶ Jelavich, *age*, 33-34, Özkan, *age*, s. 179-183.

²⁷ Özkan, *age*, s. 184-185.

²⁸ Özkan, *age*, s. 179-185.

²⁹ Balkanlarda Avusturya-Macaristan ile çıkarları çatışan İtalya bu dönemde Sırp-Bulgar yakınlaşmasını desteklemiştir. Bkz. Özkan, *age*, s. 185-186.

³⁰ Özkan, *age*, s. 183.

³¹ Özkan, *age*, s. 193.

³² Richard C. Hall, *Balkan Savaşları*, (Çev. M.Tanju Akad), 1. Basım, Homer Kitabevi, İstanbul 2003, s. 5-6.

³³ Jelavich, *age*, s. 35.

Diğer taraftan 1908'de Osmanlı'da II. Meşrutiyetin ilanı ile ortaya çıkan yeni durum İngiltere ve Rusya'nın teşvikleri Balkanlarda Slavları harekete geçirmişti. Bu gelişme, güney Slavlarının birleşmesinden endişe duyan³⁴ ve otuz yıldan beri Bosna-Hersek'i idaresi altında tutan Avusturya-Macaristan'ı harekete geçirdi³⁵. Avusturya-Macaristan, 1908 de Bosna-Hersek'i işgal etti. Bu işgal, İttihat ve Terakki Hükümeti tarafından âdeta "yüzlerine indirilen bir yumruk darbesi" gibi algılandı. Bosna-Hersek'in tamamen Avusturya-Macaristan'ın hâkimiyetine geçirilmesi, bu ülkenin yalnız Osmanlı Devleti'ni değil, bilakis Osmanlı'dan daha fazla alakadar olmak üzere, diğer devletleri de karşısına alması demekti. Nitekim bu devletlerin önde geleni Sırbistan'dı. Özellikle Sırbistan'da işgale karşı büyük tepkiler oluştu. Bosna-Hersek'i "*Büyük Sırbistan'ın*" hâkimiyet alanı kabul eden Sırp'lar, Avusturya-Macaristan'ın yaptığı işgali Sırbistan'ın emellerini engellemeye yönelik bir hareket olarak değerlendirdi. Sırbistan'daki "*Büyük Sırbistan Fırkası*" Rusya tarafından desteklenirken, İngiltere de Avusturya-Macaristan'a karşı tavır aldı³⁶.

Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'ta İtalya ile diplomatic temaslar yürüttüğü sırada, Balkanlardaki hâkimiyetini sonlandırmak isteyen Balkan devletleri aralarındaki anlaşmazlıkları bir kenara bırakarak harekete geçtiler. Sırbistan, Bulgaristan ile 13 Mart 1912'de bir ittifak antlaşması imzaladı. Antlaşmaya göre: "*Bulgaristan ve Sırbistan birbirlerinin bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini tanıyacaklar, biri saldırıya uğradığı zaman diğeri tüm gücüyle ona yardım edecek, büyük devletlerden biri sürekli veya geçici olarak Türk egemenliğindeki Balkan topraklarından bir kısmını da olsa ele geçirmeye kalkışırsa, taraflardan biri de bunu hayati çıkarlarına aykırı görür veya savaş nedeni sayarsa, diğeri bütün gücüyle ona yardıma koşacak, antlaşmaya varılırsa savaşa Rusya'nın onayı alındıktan sonra başlanacak, savaş sonucunda Osmanlı Devleti'nden elde edilecek topraklar iki devlet arasında paylaşılacak, bu paylaşım Rusya'nın hâkimliğinde yapılacaktır*"³⁷.

8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş açmasıyla başlayan I. Balkan Savaşı'nda Osmanlı orduları kısa sürede birçok cephede yenildi. Kumanova'da zafer kazanan Sırbistan'ın hedefi, sınırlarını Adriyatik'e kadar genişletmekti.

³⁴ Özkan, *age*, s. 193-194.

³⁵ Helfferic, *age*, s. 26-27.

³⁶ *age*, s. 26-27.

³⁷ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-1994)*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995, s. 430-431.

Bu arada, 28 Kasım 1912'de Arnavutluk bağımsızlığını ilan etti; ancak Kuzey Arnavutluk, Sırbistan tarafından işgal edildi³⁸. Sırbistan'ın bu hareketi Rusya tarafından desteklenirken, bağımsız bir Arnavutluk'tan yana olan Avusturya-Macaristan rahatsız oldu. Nitekim iki devlet Balkanlarda yeniden karşı karşıya gelmiş oluyordu ancak her iki devlet de bu olay karşısında Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya'nın takip edecekleri siyasetin ne olacağını düşünmekteydiler. Çok geçmeden Almanya Sırp taleplerine sıcak bakmakla birlikte, bu durumun üçlü ittifakı sarsacağı endişesiyle Avusturya'yı desteklediğini açıkladı. Fransa, Avusturya ile Rusya arasında bir çatışma olması durumunda Rusya'yı desteklediğini duyurdu. Sırp'ların Adriyatik kıyılarına yerleşmesini istemeyen İtalya ise Sırbistan'a destek vermedi. Diğer taraftan bütün bunları değerlendiren Rusya, Sırbistan için bir savaşı göze alamadı. Sırbistan ise 1912'de Bulgaristan ile yaptığı ittifak antlaşmasının da dışında kalan bu meseleden dolayı fazla direnemedi. Rusya ve Avusturya seferberlik konumunu alırken Fransa'nın önerisi, İngiltere ve Rusya'nın da isteğiyle Balkan devletlerinin silahlarını bırakmalarının ardından 17 Aralık 1912'de Londra Büyükelçiler Konferansı toplandı. Görüşmeler devam ederken Bab-ı Ali Baskını ile yeniden iktidara gelen İttihat ve Terakki Hükümeti, Londra Büyükelçiler Konferansı'nın verdiği notayı reddetti ve 3 Şubat 1913'te Balkan Devletleri ile Osmanlı arasındaki savaş yeniden başladı³⁹. Bu savaşta Osmanlı orduları ikinci kez yenildi ve Balkan Devletleriyle 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Barış Antlaşması'nı imzaladı. Antlaşmaya göre: "Osmanlı Devleti'nin batı sınırı Midye-Enez hattı olacak, Arnavutluk ve Ege Adalarının geleceğinin saptanmasını büyük devletlere bırakacak; Yunanistan, Selânik, Güney Makedonya ve Girit'i alacak; Bulgaristan, Kavala ve Dedeağaç ile birlikte, bütün Trakya'yı sınırları içerine katacak; Sırbistan, Orta ve Kuzey Makedonya'ya sahip çıkacaktır"⁴⁰. Ancak, antlaşmanın Bulgaristan'a geniş topraklar kazandırması, Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan tepki gösterdi⁴¹. Özellikle Makedonya'nın güneyindeki toprakların paylaşımı Sırbistan ile Bulgaristan arasında temel anlaşmazlık konusuydu. Sırp'lar bu savaşta özellikle Trakya'da ve Edirne'de Bulgaristan'a yardım etmişlerdi. Sırp-Bulgar ittifak antlaşmasına göre

³⁸ Uçarol, *age*, s. 438-439. Büyük devletlere göre; Arnavutluk ne Balkan sorunu ne de Osmanlı Devleti'nin sorunuydu. Bilakis Avrupalı büyük devletlerin sorunuydu. Nitekim Arnavutluk, bir taraftan Rusya'nın desteklediği Slav çıkarlarını diğer taraftan da Avusturya'nın temsil ettiği Cermen çıkarlarını ayrıca İtalyan menfaatlerini de kapsayan bir "kördüğüm" haline gelmişti. Bkz. Enver Ziya Karal, *İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*, C. IX, TTK Basımevi, Ankara 1996, s. 349.

³⁹ Pierre Renouvin, *Birinci Dünya Savaşı*, (Çev. Adnan Cemgil), ty.,s. 144-145.

⁴⁰ Uçarol, *age*, s. 441.

⁴¹ Helfferic, *age*, s. 45.

Bulgaristan, Sırbistan'ın beklentisinden çok daha fazla toprak sahibi olmaktaydı. Dolayısıyla Sırlar bu barış antlaşmasının yeniden gözden geçirilmesini istemekteydi. Bulgarlar ise savaş sırasında yaşanan hiçbir gelişmenin Sofya ve Belgrad arasında daha önce imzalanmış olan ittifak antlaşmasının yeniden gözden geçirilmesini gerektirdiği kanaatinde değildi⁴².

Diğer taraftan İşkodra'nın Karadağ tarafından işgali Avusturya-Macaristan'ın maddi ve manevi kaybına sebep olmaktaydı. Avusturya-Macaristan, bu durum karşısında Sırbistan'ın da Draç'ı talep edeceğinden endişelenmekteydi⁴³. Henüz barış müzakereleri devam ederken Sırbistan, en zor durumda görünen devlet konumundaydı. Zira Arnavutluk'u ele geçirme konusundaki çabaları sonuçsuz kalıyor, Adyiyatik denizine çıkmak için elde etmek istediği Draç'a sahip olamıyordu. Sadece Makedonya'da elinde tuttuğu topraklara sahip olma olasılığı vardı. Arnavutluk'ta bu devletin karşısına Avusturya çıkarken, Makedonya'da müttefiki Bulgaristan'ın engeli ile karşılaşmaktaydı. Makedonya'nın başlık ve bahçelik yerlerine karşılık dikenli, taşlı verimsiz toprakları Sırbistan için uygun görülmekteydi. Rusyan'nın Bulgaristan'dan yana bir tutum sergilemesi söz konusu olursa bu durum Sırbistan için büyük bir darbe olacaktı⁴⁴.

Avusturya-Macaristan, Sırbistan ile Bulgaristan arasında çıkacak savaşta Bulgarların galip gelmesini çıkarları açısından yeğlemekteydi. Nitekim Avusturya Genelkurmay Başkanı Conrad Von Hotzendorf, 31 Mayıs'ta Dışişleri Bakanı Kont Berchtold'a, "*Bizim için büyük bir Bulgaristan, büyük bir Sırbistan'dan daha iyidir*" sözleriyle bu tercihi ortaya koymaktaydı. Avusturya-Macaristan, Bulgaristan'ın Sırlara yenilmesi durumunda, Sırlarla silahlı çatışmaya girmek suretiyle Bulgarlara yardım etmeyi planlamaktaydı. Hatta Rusya'nın devreye girmesi hâlinde Rusya'ya da savaş açılacaktı. I. Balkan Savaşı sonrasında oluşturulan düzenden memnun olan Rusya ise yeni bir savaş taraftarı değildi⁴⁵.

Sırbistan'ın sınırları savaş öncesine göre hemen hemen iki misli daha büyütülmüştü fakat yeni sınırlar da Sırbistan'ı memnun etmemişti. Aksine Sırbistan, Avusturya-Macaristan'daki Güney Slav bölgesini ilhak etmek amacıyla "*Büyük Sırbistan*" propagandasına girişmişti. Bundan başka Avusturya-Macaristan ile İtalya ilişkilerindeki düzelme de kalıcı olmamıştı. Bağımsız bir Arnavutluk yeni çatışmalara sebep olmuştu⁴⁶. Sırbistan, halkı Arnavut olan bölgenin büyük bir kısmına talipti⁴⁷.

⁴² *Tanîn*, 24 Nisan 1913, nr. 1580, s. 1.

⁴³ *Tanîn*, 28 Nisan 1913, nr. 1584, s. 1.

⁴⁴ *Tanîn*, 29 Nisan 1913, nr. 1585, s. 1.

⁴⁵ Renouvin, *age*, s. 146.

⁴⁶ Helfferic, *age*, 47- s. 48.

⁴⁷ *age*, s. 45.

Bulgaristan'ın genişlemesinden rahatsız olan Sırbistan ve Yunanistan, Haziran ayında bu devlete karşı bir ittifak antlaşması imzaladı.

İki devletin kendisine karşı yaptığı bu ittifak, Bulgaristan'ı harekete geçirdi ve 29 Haziran 1913'te Sırbistan ve Yunanistan'a savaş ilan etti⁴⁸. Böylece II. Balkan Savaşı başladı. Bulgarlar kısa sürede Sırlar karşısında geri çekilmek zorunda kaldılar. Bu arada Osmanlı orduları da Edirne'yi geri almak için ileri harekâta geçmişlerdi. Bulgaristan'ın kısa sürede içine düştüğü bu zor durum Avusturya-Macaristan'ı endişeye sevk etti. Avusturya'nın yukarıda bahsettiğimiz planı uygulayıp uygulamayacağı gündeme geldi. Bu hareket bir Avrupa savaşına sebep olabilirdi. Nitekim Almanya ve İtalya, Avusturya-Macaristan'ın bu planına destek vermeyince Avusturya harekete geçmeyi göze alamadı. Tek başına kalan Bulgaristan yenildi⁴⁹. Böylece II. Balkan Savaşı sona ermiş oldu. Balkan devletleri arasında 10 Ağustos 1913'te Bükreş Barış Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile Sırbistan, Manastır, İştıp, Üsküp ve Priştine'yi alıyordu. Yenipazar Sancağı Sırbistan ve Karadağ arasında pay edilmekteydi. Böylece Sırbistan, Tuna'nın güneyindeki en büyük askeri güç haline gelmekteydi⁵⁰.

Avusturya-Macaristan ile Sırbistan İhtilafının Türk Basımına Yansımaları ve I. Dünya Savaşı'nın Fitolini Ateşleyen Gelişmeler

Buraya kadar 1878 tarihli Berlin Kongresi'nden başlayarak Balkan Savaşları sonuna kadar geçen dönemde Avusturya-Macaristan ile Sırbistan'ın hedefleri çerçevesindeki gelişmelerden bahsettik. 1908'de Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i işgali bu devletin dış siyasetinin çöküşü olarak görülebilir. Zira bu işgal hareketi Avrupa'da ve Balkanlarda büyük bir olumsuz etki yaratmıştı. Avusturya-Macaristan hariciyesi bu etkiyi gidermekte başarılı olamadığı gibi, Balkan Savaşları döneminde bağımsız bir Arnavutluk hükümeti kurulmasını başarı kabul etmekle yetinmişti. Bosna-Hersek'te yaşayan Sırlar ve Hırvatlar ile imparatorluk içindeki Sırlar ve Hırvatlar her fırsatta Avusturya-Macaristan'ın siyasetinin zayıflığından yararlanarak propaganda yapmakta ve Slav ırkı arasında "*fesat tohumları*" ekmekteydiler. Avusturya-Macaristan ise bir "*çoban*" ve "*sütçü güruhu*" olarak görmekte ve bunların gücünü önemsememekteydi⁵¹. Diğer taraftan Rusya'nın Sırlara verdiği destek Sırbistan'ı Avusturya-Macaristan karşısında örgütlenmeye ve direnişe sevk etmekteydi. Nitekim Bosna-Hersek'in işgalinden bir gün sonra (8 Ekim 1908) Sırp milliyetçilerinden Jovan Ducic ve Branislav Nusiç'in önderliğinde Belgrad'da "*Noradna Odrana*" (*Milli Savunma*) adıyla bir gizli örgüt kurulmuştu. Örgüt, 1911'de yayınladığı bir genelgeyle hedeflerini ortaya

⁴⁸ Uçarol, *age*, s. 442.

⁴⁹ Renouvin, *age*, s. 148.

⁵⁰ Özkan, *Bağımsızlıktan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'na Sırlar (1878-1918)*, s. 301.

⁵¹ BOA, HR.SYS., 2402/20.

koymuştu. Bu genelgeye göre örgütün amacı, aralarında Bosna-Hersek, Hırvatistan, Kosova, Manastır, Yeni Pazar'ın da bulunduğu bölgeleri Sırbistan topraklarına katmaktı. Örgüt, 1911'de yayınladığı bir genelgeyle hedeflerini ortaya koyuyordu. Bu hedeflere ulaşma arzusu Slavları Habsburgların kaçınılmaz düşmanı yapmaktaydı. Ayrıca bu örgüte bağlı aynı amacı gerçekleştirmeye yönelik diğer bölgelerde de örgütlenmeler olmuştu. Bosna'da Milliyetçiler "*Narodna Odbrana'ya*" bağlı "*Mlada Bosna*" (*Genç Bosnalılar*) grubunu kurmuş; ayrıca bu gruba bağlı olarak 1911'de "*Ujedinjenje ili Smrt (Birlik Ya da Ölüm)*" adıyla Sırp ordusunda Albay olan Dragutin Dimitrievič tarafından gizli bir suikast grubu oluşturulmuştu. Suikast komitesi kısa süre sonra "*Kara El*" adını aldı. Komitenin hedefi "*Büyük Sırbistan*" idealini hayata geçirmektir⁵².

1914 yılına gelindiğinde Avrupa'nın silahlı barış dönemi geçirmekte olduğu günlerde, 28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan tahtına aday olan Arşidük Fransuva Ferdinand ve eşi Sarayova'yı ziyarete gittiler⁵³. Arşidük ve eşi belediyedeki resmî kabülden sonra otomobille şehri gezerken, Cabrinoviç adlı bir Bosnalı Sırp'ın araçlarına attığı bombadan kurtuldu; fakat araba bir yol dönemecine geldiğinde, Gavriilo Princip adındaki gencin üzerlerine yağdırdığı kurşunlardan kurtulamadılar⁵⁴. Arabaya dört kurşun isabet etmişti. Bunlardan ilki

⁵² Taha Niyazi Karaca, "Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yolda Kara El Grubu ve Franz Ferdinand'a Suikast", *100. Yılında I. Dünya Savaşı Uluslararası Sempozyumu*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2015, s. 99-101.

⁵³ Ziyaretin yapıldığı tarih Sırp'lar için sıradan bir tarih değildi. Zira 28 Haziran 1364'de Sırp'lar Kosova Savaşı'nda Osmanlı ordularına yenilmiş ve Osmanlı hâkimiyetine girmişlerdi. Bu savaşta Sırp Kralı Lazar ölmüş, Sırp'lı Miloş Kabloviç ise Sultan I. Murat'ı öldürmüştü. 28 Haziran Sırp'lar için Aziz Vetus günü olarak anılmaktaydı ve çok önemli bir gündü. Dolayısıyla Fransuva Ferdinand'ın Bosna-Hersek'i ziyaret için bu tarihi seçmesi isabetli bir karar değildi. Diğer taraftan Bosna-Hersek'te karışıklıklar vardı. Böyle bir zamanda Ferdinand'ın buraya gideceği haberi Sırbistan'da büyük bir öfkeye neden olmuştu. Hırvatistan'da yayımlanan "Srobibran" adlı gazetede, Ferdinand henüz Bosna-Hersek'e varmadan çıkan bir telgrafta; "*Franz Ferdinand'ın Saraybosna'ya geleceği ve manevralara katılacağı bildiriliyor, arkasından da Slavların kalplerine kazınmış olan "vidonuan" gününde Ferdinand'ın gelmesinin büyük bir cesaret olduğu söyleniyor ve bugün Ferdinand'ın değil, Slavların günüdür. Bütün tiranlara ölüm!..*" şeklindeki ifadeler yer veriliyordu. Karaca, *agm*, s. 102. Manevralara gitmekte olan Veliht Arşidük Fransuva Ferdinand, 24 Haziran'da Mostar'a gitmiş orada halk tarafından törenle karşılanmıştı. Belediye Başkanı Veliht'in Mostar'a gelmesinden duydukları memnuniyeti dile getiren bir konuşma yapmıştı. Veliht ise Almanca ve Hırvatça halka teşekkür etmiş o da bu ziyaretinden duyduğu memnuniyeti ifade etmişti. Ardından şehir gezisine çıkmış ve yine bu sırada halk tarafından alkışlarla karşılanmıştı. Bundan sonra Saray Bosna'ya hareket etmişti. İkdâm, 27 Haziran 1914, nr. 6232, s. 4.

⁵⁴ "*Harb-i Umumi Tehlikeleri*", *Tanîn*, 18 Temmuz 1914, nr. 2001, s. 1.

Arşidük'ün sağında oturan eşinin karnına isabet ederken ikincisi Arşidük'ün boynuna isabet etmiş ve şah damarını parçalamıştı⁵⁵.

Gavrilo Princip, Avusturyalı'ydı ve bu suikast Avusturya toprağında işlenmişti. Ancak yapılan araştırmalar ve incelemeler zanlının silahını temin edenin "*Kara El*" örgütü olduğunu ortaya koydu⁵⁶. Suikast sonrasında tüm ilgilerini bu

⁵⁵ *Peyâm-ı Sabah*, 30 Haziran 1914, nr. 220, s. 1. Olay şöyle gerçekleşmişti: Avusturya Veliahdı Arşidük Fransuva Ferdinand, 54 bin mecutlu 15 ve 16. Orduların Ivan ve Pazaitch istasyonları arasında yapacağı manevralarda bulunmak için 25 Haziran 1914'te öğleden sonra saat üçte Saray şehrine trenle yarım saat mesafedeki Ilıca'ya gitti. Eşi aynı gün sabah saat dokuzda gelmişti. Arşidük ve eşi Perşembe günü saat beşte otomobil ile şehre girerek Kabilo adındaki tüccarın mağazasından alışveriş yaptılar. Cuma ve Cumartesi günü tatbikat alanına gittiler. Pazar günü saat on civarında Belediye'ye gitmek üzere yola çıktılar. Araçları Miliatchka deresinin rıhtımından geçerken 25 yaşında Cabrinoviç adlı bir Sırp tarafından arabalarına bomba atıldı. Otomobil elli yerinden bomba parçaları ile delindi ancak yoluna devam etti. Bombayı atan Cabrinoviç Miliatchka deresine atladı fakat kaçmayı başaramadı ve yakalandı. Arşidük Belediye binasına vardığında Belediye Başkanı bir konuşma yapmak istemiş ancak Arşidük "Reis Efendi şehrinizde misafirleri bomba ile karşılırsınız" sözleri ile onun konuşmasını engellemiştir. Bombadan halktan 25 kişi hafif yara alırken birçok kişi de hayatını kaybetti. Bundan başka şehrin genel valisinin yaveri olan Kaymakam Mezizzi de hafif yara alanlar arasındaydı. Arşidük yarım saat kadar Belediye'de kaldıktan sonra program gereğince yeni yapılan müzeye gitmesi gerekirken genel vali bundan vaz geçmesinin daha uygun olacağını söylemiş fakat Arşidük, müzeye gitmeyeceğini bombadan yaralanan Kaymakam Mezizzi'yi ziyaret edeceği cevabını vermiştir. Ardından otomobiline binerek yola çıkmıştır. Otomobil Miliatchka rıhtımından Fransuva Josef caddesine gireceği esnada Gavro Prensip (Princip) adındaki 22 yaşında bir Sırp dört defa otomobile ateş etmiş, kurşunlardan biri Arşidük'ün boğazına diğeri boynuna ve üçüncüsü Prensesin kalbine yakın bir noktada göğsüne isabet etmiştir. Otomobil derhal yaralılar ile Vali konağına gitmiş ancak Arşidük ve eşi saat 11'de vefat etmişlerdir. Cinayeti gerçekleştirenler yakalanarak göz altına alınmıştır. İfadelerinde iki kişi milliyetçiler tarafından cinayeti işlemeye teşvik edildiklerini açıklamışlardır. İkisinin Belgrad'da eğitim aldıkları ve bir ay önce Bosna'ya döndükleri tespit edilmiştir. Olayla alakalı olduğu gerekçesiyle 200'den fazla kişi tutuklanmıştır. Pazartesi günü Arşidük ve Prensesin cenazeleri Viyana'ya sevk edilmiştir. Bkz. *BOA.*, *HR.SYS.* 2858/26-5, *BOA.*, *HR.SYS.* 2858/26-6. Veliht ve eşinin korumakla görevli komiser cinayetten bir saat sonra intihar etmiştir. *İkdâm*, 1 Temmuz 1914, nr. 6236, s. 1.

⁵⁶ Karal, *age*, s. 365-366. Katillerden ikisinin de Bosna'daki Ortodoks Sırlardan olduğu yapılan araştırma ve inceleme sonucunda ortaya çıkmıştı. Bombayı atan Cabrinoviç, sorgulamasında önceden Belgrad'a gittiğini ve orada velihta suikast düzenlemek için kendisine bombalar verildiğini itiraf etmişti. Suikastın faili olan Princip de uzun süre Belgrad'da kalmış ve olaydan üç ay önce tekrar Bosna'ya dönmüştü. Bosna'ya geldiğinden beri Saraybosna'daki küçük bir köyde yaşıyordu. Princip, Sırların maruz kaldığı baskı ve zulümlerin intikamını almak için devletin ileri gelenlerinden birini öldürmeyi Bosna'ya

cinayete veren Avrupalı devletler, olayın büyük bir savaşa sebebiyet verip vermeyeceğini düşünmeye başlamışlardı⁵⁷.

Diğer taraftan Avusturya-Macaristan, bu gelişmeyi uzun zamandan beri rahatsız olduğu Sırp propagandasına darbe vurmak için bir fırsat olarak görecekti. Velihaht ve eşinin öldürülmesi daha önce Sırlar tarafından yapılan propagandalara âdeta meydan okumaktaydı. Cinayet, iki devlet arasındaki "ipleri koparacaktı"⁵⁸. Suikast karşısında Avusturya-Macaristan, Sırbistan için taarruza hazırlanırken Sırbistan, sınırdaki ve taarruzlara açık konumdaki başkentini tahliye etmeye hazırlanmaktaydı⁵⁹.

Cinayet üzerine Bosna-Hersek'teki Hırvatlar, Sırlar aleyhinde Pazar akşamından Pazartesi akşamına kadar devam eden gösteriler yapmıştı. Sırlara ait bazı evler ve mağazalar tahrip edildi. Halkın Sırlara ait evlerdeki ve mağazalardaki eşyaları sokaklarda parçalamaları duyulan öfkenin şiddetini ortaya koymaktaydı⁶⁰. Bu durum karşısında hükümet "idare-i örfiyye" ilan etti⁶¹. Kosova Savaşı'nın yıldönümü dolayısıyla düzenlenen şenliklere rağmen kahve ve tiyatrolarla diğer kamuya açık alanlar akşam saat ondan sonra hükümetin emriyle kapatılmıştı⁶².

Avusturya-Macaristan'da halk sokaklarda "Yaşasın İmparator, yaşasın ordu, yaşasın İmparator Wilhelm, kahrolsun Sırbistan yaşasın harp!" diye bağırarak tepki gösteriyordu⁶³. Saraybosna polis müdürü görevinden alınırken, Arşidük'ü korumakla görevli memur ve zabıtalara tutuklandı. Sırbistan lehinde propaganda yapan çok sayıda kadın ve genç kız da hapsedilenler arasındaydı⁶⁴. Aşağı yukarı yüze yakın kişi suikastten haberdar oldukları gerekçesiyle tutuklanmıştı. Sırp Milli Bankası ile okullarına karşı da protesto gösterileri yapılmış ve bankalar taşlı saldırılarla tahrip edilmişti. Katilin ifadesine göre atılan bomba Sırbistan'daki bir top fabrikasının üretimiydi⁶⁵. Viyana'da Sırlara karşı büyük bir nefret oluşmuştu⁶⁶.

döndüğünden beri düşündüğünü ifadesinde söylemişti. Princip, Gabrinociç'in dinamitiyle gerçekleştirdiği suikastten ise kesinlikle haberdar olmadığını ve oldukça şaşırıldığını ifade etmişti. *İkdâm*, 1 Temmuz 1914, nr. 6236, s. 1.

⁵⁷ "Harb-i Umumi Tehlikeleri", *Tanîn*, 18 Temmuz 1914, nr. 2001, s. 1.

⁵⁸ Helfferic, *age*, s. 71.

⁵⁹ "Avusturya-Sırp ihtilafı, Henüz İlan-ı Harp Haberi Gelmedi", *Tanîn*, 14 Temmuz 1914, nr. 1997, s. 1.

⁶⁰ *BOA., HR.SYS. 2858/26-5, BOA, HR.SYS. 2858/26-6.*

⁶¹ "Nümayişler, Karışıklıklar", *Peyâm-ı Sabah*, 1 Temmuz 1914, nr. 221, s. 2.

⁶² *İkdâm*, 1 Temmuz 1914, nr. 6236, s. 1.

⁶³ "Vatanperverane Nümayişler", *Tanîn*, 14 Temmuz 1914, nr. 1999, s. 1.

⁶⁴ "Tevkifat Devam Ediyor", *Peyâm-ı Sabah*, 1 Temmuz 1914, nr. 221, s. 2.

⁶⁵ "Sırlar Aleyhinde Harekat", *Peyâm-ı Sabah*, 1 Temmuz 1914, nr. 221, s. 2.

⁶⁶ "Viyana'da Sırlara Karşı Nefret", *Peyâm-ı Sabah*, 1 Temmuz 1914, nr. 221, s. 2.

Hırvat ve Müslüman öğrenciler, önde ellerinde İmparator ve Kral'ın resimleri ile imparatorluk marşı eşliğinde sokakları dolaşmaktaydı. Halkta öğrencilere eşlik ediyordu. Göstericiler İmparatorluk ve hükümdarlık ailesini alkışlarken Sırlar aleyhine tezahürat yapıyorlardı. Göstericiler Sırp evlerinin çoğunun camlarını kırmışlardı. Asker ve subayların müdahalesiyle asayiş sağlanabilmişti. Müslüman ve Hırvatlar, Sırlara ait okul ve bankalar ile mağazalara saldırmış; Sırbistan elçisinin damadına ait ev de taşlanmıştı⁶⁷. Saraybosna'da göstericiler Sırp Ortodoks metropoliteninin konağını da taşa tutmuşlardı. Metropolit bu sırada hafifçe yaralanmıştı⁶⁸. 3 Temmuz'da Saraybosna'da Sırp Elçiliği önünde yaklaşık 3.000 kişilik bir gurup tarafından gösteri yapılmak istenmiş de protestocular polis tarafından dağıtılmıştı⁶⁹. Bosna'daki Sırp tüccarlarına karşı boykotaj başlatılmıştı. Sırlar da Avusturya mallarını boykot etmeye karar vermişlerdi⁷⁰.

Belgrad'dan *Matin* gazetesine gönderilen bir telgrafta, Avusturya'da Sırlar aleyhine yapılan gösterilerin Sırbistan kamuoyunda öfkeye sebep olduğu, bu durumun ülkenin her tarafında protesto edildiği ve Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasında kötü sonuçlar doğurmasından korkulduğu ifade ediliyordu⁷¹.

Avrupa basınında savaş ilanı haberinin "*eli kulağında*" olduğu yolunda haberler çıkmaya başlamıştı. Ayrıca büyük devletlerin böyle bir durumda nasıl bir tavır alacakları konusu gündemdeydi. Osmanlı basını konuyla ilgili Avrupa basınından edindiği bilgileri kamuoyuna aktarmakta, ayrıca durum hakkında görüşlerini beyan etmekteydi. Zira bu cinayet üzücü olduğu kadar, sadece Avusturya-Macaristan için değil, bütün Avrupa için endişe verici bir durumdu.

30 Haziran 1914 tarihli *Peyâm-ı Sabah*'ta, Ali Kemal öncelikle İmparator Fransuva Josef'in icraatı ve karakterinden bahsediyor, ardından onun yerine geçecek olan veliahdın kişilik özelliklerini anlatarak onun böyle bir cinayete kurban gitmesinin Avusturya-Macaristan için büyük bir kayıp olacağını yazıyordu. Yazar, saltanatı boyunca İmparator Fransuva Josef kadar büyük sıkıntı çeken başka bir hükümdar olmadığından bahisle, İmparatorun gerek ülkesinde gerekse dış politikada karşılaştığı güçlükler ve icraatına yer veriyordu. Ayrıca Balkan hükümetlerini Avusturya'yı tehditinden men eden kişi olduğunu, onun sayesinde Sırların Adriyatik Denizi'ne ulaşamadıklarını, Karadağlıların İşkodra'da kalamadığını, en büyük direnişi de Slavlara karşı gösterdiğini ifade ediyordu. Özellikle Bosna-Hersek Slavlarının kendilerini Sırlarla kardeş addettiklerini, ortak mesai yaptıklarını, Sırp yayın organlarının yayınlarını bu çerçevede hazırladıklarını

⁶⁷ "Sırlar Aleyhine Tezahürat", *İkdâm*, 1 Temmuz 1914, nr. 6236, s. 2.

⁶⁸ *İkdâm*, 2 Temmuz 1914, nr. 6237, s. 1.

⁶⁹ "Yeni Nümayişler", *İkdâm*, 5 Temmuz 1914, nr. 6240, s. 1.

⁷⁰ "Sırların Boykotajı", *İkdâm*, 8 Temmuz 1914, nr. 6243, s. 4.

⁷¹ *İkdâm*, 7 Temmuz 1914, nr. 6242, s. 5.

açıklıyordu. Ali Kemal'e göre, Sırlar, Çekler gibi Slav halkı olup Avusturya'nın doğrudan doğruya düşmanıydılar ve İmparator I. Fransuva Josef "halim", "mutedil" bir kişi olduğu halde şiddet sergilemekteydiler. Veliht tahta geçtiğinde düşmanlıklarının boyutunu tahmin etmek oldukça güçtü. Yalnız bu endişeler bile Avusturya Slavlarını galeyana sürüklemek için yeterliydi. Slav gençleri siyaseten heyecana kolayca kapılabildikleri için işin sonunun ne olacağını düşünmüyorlardı. Fransuva Josef hayatının son demlerini yaşamaktaydı. Yerine geçecek Veliht Fransuva Ferdinand gibi fitraten ve siyaseten tanınmış birinin katli Avusturya için büyük bir kayıptı⁷².

İkdâm gazetesi Avusturya veliahdının tercüme-i hali başlığı ile bir yazıya yer verdi. Yazıda Velihtın biyografisi veriliyor askeri konulardaki uzmanlığının herkesçe bilindiği ifade ediliyordu. Yazıya göre, Velihtın Avusturya askeri çevrelerinde büyük bir saygınlığı vardı. Pancermenistler için de en büyük bir istinatgah olarak tanınmıştı. Gazete ardından İmparator Fransuva Josef'in saltanat döneminde gayet acıklı günler geçirdiğini, halefi oğullarının bir suikaste kurban olduğunu ve onun çok sevdiği eşinin de anarşist kurşunlarından aldığı yaralar ile vefat ettiğini şimdi de saltanatının bu son demlerinde kendisinden sonra Avusturya-Macaristan tahtını işgal etmesi kararlaştırılan yeğenin yine bir hainin kurşunları altında aynı elim akıbete uğradığını görmek gibi talihsiz bir felakete maruz kaldığını yazmaktaydı⁷³.

30 Haziran 1914 tarihli *Peyâm-ı Sabah, Matin* gazetesinin olayla ilgili yayımladığı habere yer veriyordu. Habere göre, suikastın "*Büyük Sırbistan*" (*Velika Srbija*) hedefini gerçekleştirmeye yönelik olduğuna dair birçok delil ve sebep vardı. Sırbistan'ın Viyana'daki elçisi bir hafta önce Avusturya-Macaristan hariciye nazırına Sırp hükümetinin Arşidük'e bir suikast düzenleyeceği haberini aldığını söylemişti; ancak Veliht bu ziyarette ısrarcı olmuştu. Yine aynı günkü *Peyâm-ı Sabah*'tan edindiğimiz bilgiye göre, *Figaro* gazetesi ise bu durumdan etkilenmeyecek hiçbir Fransız'ın olmadığını ifade ediyordu⁷⁴.

1 Temmuz 1914 tarihli *Peyâm-ı Sabah*, Londra basınından edindiği haberleri okurlarına aktarıyordu. Londra basınından Liberal Partiye mensup *Daily Chronicle*, Arşidük'ün güney ve doğu Avrupa'daki Rus ihtirasları için şüphe edilemeyecek kadar gayet ciddi engel olduğunu, Balkanlarda Rusya'nın rakibi olan kişilerin genellikle bir suikast sonucunda hayatlarını kaybettiğini yazıyordu⁷⁵.

2 Temmuz 1914 tarihli *Peyâm-ı Sabah*, Avusturya-Macaristan'da yayımlanan *Neue Freie Presse*'nin cinayetle ilgili bir makalesine yer verdi. *Neue*

⁷² "*Büyük Bir Cinayet-i Siyasiye*", *Peyâm-ı Sabah*, 30 Haziran 1914, nr. 220, s. 1.

⁷³ "*Avusturyalı Velihtın Tercüme-i Hali*", *İkdâm*, 29 Haziran 1914, nr. 6234, s. 4.

⁷⁴ *Peyâm-ı Sabah*, 30 Haziran 1914, nr. 220, s. 2.

⁷⁵ "*Londra Matbuatı*", *Peyâm-ı Sabah*, 1 Temmuz 1914, nr. 221, s. 5.

Freie Presse, her şeyden önce Avusturya-Macaristan'da bu cinayete karşı büyük bir öfke olduğunu ve ülkenin geleceği hakkında endişe duyulduğunu yazdı. Makaledeki yorumlara göre, Arşidük Ferdinand, Avusturya-Macaristan sınırları içinde Macaristan gibi, iç işlerinde bağımsız, Hırvatistan, Bosna ve Dalmaçya kıyılarından oluşan üçüncü bir hükümetin kurulması hayaliyle çok uğraşmıştı. Ancak yaşı ilerleyip de olgunlaştıkça bu düşünceden uzaklaşmış, bununla birlikte hiçbir zaman güney Slavların koruyucusu olmaktan vazgeçmemişti. Bohemya eyaletindeki bir sarayda ömrünün büyük kısmını geçirmesinden dolayı Slavların emel ve ihtiyaçlarını çok iyi biliyordu ve onlara karşı her geçen gün daha fazla iyilikle alakadar olmuştu. Yazıda ayrıca Saraybosna'da işlenen bu cinayetin son iki sene içerisinde Balkanlarda "*kana susamış canavarlar*" tarafından binlerce kez gerçekleştirilen cinayetlerden biri olduğu ifade edilmekteydi⁷⁶.

Ali Kemal, *Peyâm-ı Sabah*'ta cinayet üzerine olan yorum ve düşüncelerini tafsilatlı bir şekilde aktarmaya devam etti. Ona göre, öncelikle Sırları göz önünde bulundurmamak gerekirdi. Çünkü Sırların dünyada Avusturya-Macaristan'dan daha büyük bir düşmanı yoktu. Avusturya, Bosna-Hersek'i ilhak ettiğinden beri Belgrad büyük ölçüde sarsılmıştı. Avusturya-Macaristan olmasaydı Sırbistan, Adriyatik sahiline incek ve Balkanların en güçlü devleti olacaktı. Bunu engelleyen Avusturya-Macaristan'dı. Avusturya-Macaristan, hala Arnavutluk ve şark demiryolları gibi meseleler yoluyla Sırlara baskı yapmaya devam diyordu. Sırp gençleri Avusturya-Macaristan'a karşı büyük bir kin beslemekteydi. Bu öyle bir kindi ki işi cinayete vardırmışlardı. Arşidük Fransuva Ferdinand tahta çıkınca Balkan Slavlarına özellikle de Sırlara göz açtırmayacaktı fakat olumlu düşünülürse en büyük avantaj Kralın henüz hayatta olmasıydı. Diğer taraftan Velihaht askerî ve daha birçok yönden önemli yeteneklere sahipti⁷⁷.

Bu arada Sırbistan basını tarafından konuyla ilgili bir beyanname yayınladı. Beyannamede, Sırbistan'ın bu cinayeti asla hoş karşılamadığı, bu durumdan sorumlu tutulamayacakları, iki ülke arasındaki münasebetleri sağlamlaştırma yolunda çaba sarf eden Sırbistan'ın bu durumun devamı için elinden gelen her şeyi yapacağı ifade edildi⁷⁸. Diğer taraftan Sırbistan Başbakanı ve Hariciye Nazırı Pasiç

⁷⁶ "Avusturya Hadise-i Cinaiye", *Peyâm-ı Sabah*, 2 Temmuz 1914, nr. 222, s. 1.

⁷⁷ *Peyâm-ı Sabah*, 1 Temmuz 1914, nr. 221, s. 1.

⁷⁸ 3 Temmuz 1914 tarihli *Peyâm-ı Sabah*'ta yayımlanan beyannamenin tamamı şöyleydi: "*Saraybosna suikastinden dolayı burada her tarafta amik bir teessüf hüküm fermadır. Sırp kavmi diğer akvam-ı mütemeddine-i cihan gibi menfur suikast ile faillerini tayin etmektedir. Sırbistan hükümeti Saraybosna hadise-i müessifininin Sırbistan dahilinde şüpheli anasırı bulunduğu takdirde bunların tahrikatı ve efsadatını akim bırakmak için bunlara karşı en şedid tedabir ittihazını vazifesi cümlesinden addeder. Bosnasarayda vuku bulan hadise gibi ahval Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasındaki münasebatı teşyid*

Belgrad’da bulunmadığından Maliye Nazırı Paçev, Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Kont Berthold’a bir telgraf göndererek taziyede bulundu⁷⁹. Osmanlı Devleti’nin Viyana Maslahatgüzarı Bulak Bey, Hariciye Nezareti’ne giderek veliaht ve eşinin vefatından nedeniyle Kont Berthold’a taziyede bulunmuştu⁸⁰.

9 Temmuz 1914 tarihli *Tan* gazetesi akşamki baş makalesinde doğuda ve ihtimal Avrupa’da gelecekte barışın korunmasının Saraybosna davasının alacağı şekle bağlı olduğunu yazıyor ve suikastin mesuliyetinin bütün Slav dünyasına atfedilmesinin doğru olamayacağını, dolayısıyla böyle bir hareketten sakınılmak gerektiğini ifade ediyordu⁸¹.

Avusturya basınında Sırbistan’ın olay karşısında izlediği siyaset eleştirilere konu oldu. Viyana basını, Sırbistan basınının Avusturya’ya yönelik yayınlarını protesto etti⁸². 18 Temmuz 1914 tarihli *Tan’in* gazetesinin aktardığı habere göre, *Freie Presse*, Temmuz ayı ortalarında yayımladığı bir makalede, Sırbistan’ın olay karşısında kayıtsız kaldığına dikkat çekip bunun nedenlerine değinmekteydi. Sırp Kralı Aleksandr ile eşinin katledildiği günden beri Sırbistan, sırtını Rusya’ya dayamış ancak hesapları her zaman doğru çıkmamıştı. Gerçekten de Sırbistan İşkodra kuşatmasında Rusya ve Fransa’dan boş yere destek beklemiş, fakat ümitleri boşa çıkmıştı. Bu defa da aynı şey yaşanacaktı. İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya gibi büyük devletler ülkeleri içindeki kargaşa ve kötü durumları gidermekle meşguldü ve kendi gelecekleri söz konusu olmadıkça savaşa atılmayacaklardı. Sırp "*Büyük Sırbistan*" ortaya çıksın diye dünyayı kana bulayacak bir savaş emrini vermeyeceklerdi⁸³. Fransa, Slav gençlerinin Avusturya elçiliği önünde yaptıkları gösterilerden dolayı hem Avusturya elçisine hem de Viyana hükümetine üzüntülerini iletmişti. Fransa gazeteleri de bu konudan bahsederlerken Avrupa harbini dillerine bile almak istemediklerini ifade etmekteydi. İngiltere’nin, Rusya’nın müttefiki olarak Rusya’nın bile sıcak bakmadığı savaşa sıcak bakması düşünülemezdi. Aynı durum Almanya’da da gözlemlenmekteydi. Almanya bir taraftan Avusturya-Macaristan’ın müttefiki olarak ona sadık olduğunu beyan

*zımında sarfi muhassıl eden Sırbistan hükümeti için hiçbir vecihle hoş görülmez. Avusturya-Macaristan hükümeti gibi Sırbistan hükümeti dahi efkârı teskin ve Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasındaki münasebatın ne Sırbistan’ın ne de Sırbistan hükümetinin mesul addeylemeyeceği hadisat hasebiyle duçar-ı hâle olmaması için lazım gelen kaffe-i vesaitte tevessül den geri durmayacaktır". "Sırp Hükümetinin Beyannamesi", *Peyâm-ı Sabah*, 3 Temmuz 1914, nr. 223, s. 2.*

⁷⁹ "Sırbistan’ın Taziyeti", *İkdâm*, 1 Temmuz 1914, nr. 6236, s. 2.

⁸⁰ *İkdâm*, 1 Temmuz 1914, nr. 6236, s. 1.

⁸¹ *İkdâm*, 11 Temmuz 1914, nr. 6246, s. 2.

⁸² "Avusturya Matbuatı", *İkdâm*, 7 Temmuz 1914, nr. 6242, s. 5.

⁸³ *Peyâm-ı Sabah*, 18 Temmuz 1914, nr. 238, s. 1.

ederken diğer taraftan da savaşın yayılmasına engel olmak için elinden geleni yapmaktaydı⁸⁴.

13 Temmuz 1914 tarihli *İkdâm* gazetesinin aktardığına göre, *Tan* gazetesi Saraybosna cinayeti ile ilgili yayımladığı bir baş makalede, İmparator Fransuva Josef'in son derece barışsever bir diplomat olduğunu, o hayatta olduğu sürece barışın bozulmayacağı ümidi bulunduğu yorumunu yapıyor ve şöyle devam ediyordu:

“...Mamafiğ ati Saraybosna faciası tahkikatının hasıl edeceği netayice merbuttur. Yalnız vukuatın tahkiki ile iktifa edilirse tehlike zuhur etmez. Fakat eğer mesele Sırlar ve İslavlar aleyhine müteveccih bir davayı olmak üzere telakki ve Sırbistan suikasd tertibatına müsait bir hükümet diye teşhir edilecek olursa ve tekmili islavlık ceryanları Rusya'ya atf ile Sırbistan'ın bir kısım kabahati de Rusya'ya atfolunursa o zaman tehlike zuhur eder. İmparator Fransuva Josef'in sulhperverdir. Aksine rağmen Avusturya efkârı umumiyesinde Sırlara karşı görülen galeyan efkârı bu tehlikenin zuhur edeceği ihtimalâtını takviye ediyor. Kont Tiza'nın itidal dairesinde izahat-ı sulpverane ita etmesi şayanı takdirdir.”⁸⁵

Osmanlı basını Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasındaki ihtilafı yakından takip ettiği gibi, Osmanlı Devleti'nin Avrupa ülkelerindeki hariciye nazırları da gelişmeleri dikkatle izlemekteydi. İki ülke arasında bir savaş çıkması durumunda Balkan devletlerinin izleyecekleri siyaset, Osmanlı Hariciye Nazırının önemle üzerinde duyduğu konuydu. Buna göre, Yunanistan iki ülke arasında savaş çıkacak olursa tarafsız kalacaktı ancak Bulgaristan savaşa müdahil olursa, Sırbistan'a verdiği taahhüde riayet edecekti. Bunu temsilcisi aracılığıyla büyük devletlere bildirmişti. Bulgaristan'ın Atina'daki sefiri Romanya ile savaşı muhtemel görmezken, Avusturya'yla Sırbistan arasında savaş başlarsa Bulgaristan'ın kayıtsız kalamayacağını açıklamıştı. Bükreş'teki Bulgaristan sefiri bazı Romen siyasetçilerinin Avusturya ile Sırbistan arasındaki anlaşmazlıkta Bükreş Antlaşması'nın devamı için Sırbistan lehinde siyaset izleyeceklerini söylemişti⁸⁶.

Osmanlı siyasi çevrelerinde bu çerçevede yapılan yorumlar iki ülke arasında savaş başladıktan sonra da devam etti. Osmanlı'nın Belgrad Sefiri Cevad Bey, 16 Ağustos 1914 İstanbul'a yolladığı tezkirede; Avusturya-Macaristan'ın 1908'den beri takip ettiği dış politika ile ilgili görüşlerini beyan etmekteydi. Cevad Bey'e göre; Avusturya-Macaristan'ın dış siyasetindeki çöküş Kont Neternal'in Bosna-Hersek'i ilhakı ile başlamıştı. İlhakın Avrupa'da ve Balkanlarda meydana getirdiği etkiler onun halefi Kont Berthold tarafından giderilememişti. Ayrıca Avusturya-

⁸⁴ “Harb-i Umumi Tehlikeleri”, *Tanîn*, 18 Temmuz 1914, nr. 2001, s. 1.

⁸⁵ “Avusturya-Sırbistan Münasebatı”, *İkdâm*, 13 Temmuz 1914, nr. 6248, s. 3.

⁸⁶ *BOA, DH.EUM. EMN*, 17/25.

Macaristan, Balkan buhranını giderememe aczini göstermiş yalnızca bağımsız bir Arnavutluk kurulmasını sağlamakla kendisini avutmuştu. Rusya'dan destek alacağı düşüncesiyle Sırbistan, Avusturya-Macaristan'ın kötü yönetiminden istifade ederek propagandaya başlamış ve hem Bosna-Hersek'te hem de hem İmparatorluk sınırları içerisindeki diğer Slavlar arasında fesat tohumları ekmek ve taraftar kazanma yoluna gitmişlerdi. Avusturya-Macaristan'ın en büyük hatası Sırpı âdeta bir çoban sürüsü olarak görmesi ve küçümsemesiydi. Bu durum Sırpıların Avusturya'ya karşı nefretinden başka bir fayda getirmezdi. Avusturya-Macaristan'ın bir taraftan Saraybosna olayında Avrupa devletlerinden kendi lehinde esmeye başlayan sıcak rüzgârdan faydalanmalı, diğer taraftan da hâkimiyeti altında yaşayan ve saldırgan bir tutum sergileyen Sırp ırkına mensup milletlerin minnettarlığını sağlayarak şöhretini ve siyasi vaziyetini yükseltmeli, Balkanlarda eskiden beri var olan siyasi nüfuzunu artırmalıydı. Ancak Viyana Hükümeti bunu yapmadı. “*Sille-i tediye*” politikasını tercih etti ve hazırladığı notayı Sırpıların “*yüzüne attı*” ve Rusya'nın emriyle Sırbistan tarafından verilen ve neredeyse Avusturya-Macaristan'ın bütün ağır şartlarını kabul eden cevabi notayı kabul etmeyerek Sırbistan'a savaş açtı⁸⁷.

Diğer taraftan 21 Temmuz 1914 tarihli *Peyâm-ı Sabah* gazetesi *Neue Freie Presse* gazetesinde yayımlanan Sırbistan Başbakanı Pasiç'in bir Alman gazeteci ile yaptığı röportajına yer verdi. Pasiç mülakatında Avusturya-Macaristan'ın cinayetten Sırbistan'ı sorumlu tutmasının haksızlık olduğunu, kendilerinin Avusturya'nın dâhili siyasetine karışmadıklarını bu devletten de bunu beklediklerini, ülkelerindeki bazı gizli cemiyetlerin benzerinin birçok ülkede faaliyet gösterdiğini dolayısıyla Sırp hükümetinin bundan sorumlu tutulamayacağını, kendilerinin bu türlü fesat cemiyetlerine katılmadıklarını dile getirmekteydi⁸⁸.

Bu arada kısa bir süre sonra 23 Temmuz 1914'te Belgrad'daki Avusturya-Macaristan elçisi, Sırp hükümetine Avusturya'nın taleplerini içeren bir nota verdi ve notaya cevap için 48 saatlik bir süre tanıdı. Avusturya-Macaristan'ın her ne şekilde olursa olsun Sırbistan'a karşı hareket edeceğini herkes anlamıştı. Avrupa'daki barış Sırbistan'ı teşvik eden Rusya'nın tarafsız kalıp kalmayacağına bağlıydı. Avrupa birden bire savaş tehlikesi ile karşı karşıya geldi. Sırbistan'a gönderilen Avusturya-Macaristan'ın ultimatomu yayımlandıktan sonra Almanya kamuoyuna ve büyük devletlere, “*Avusturya-Macaristan ile olan ittifakın baki olduğunu ve buhranın mahalli kalmasının şayan-ı arzu olduğunu beyan etmekle beraber ultimatomonun kaleme alınmasında hazır bulunmadığını ve ultimatomonun*

⁸⁷ BOA, HR.SYS, 2402/20-1/20-2.

⁸⁸ “*Pasiç'in Mülakatı*”, *Peyâm-ı Sabah*, 21 Temmuz 1914, nr. 241, s. 3.

metnine dair daha önce bilgisi olmadığını" ilan etti⁸⁹. Viyana hükümeti suikasta katılanlar hakkında tahkikat yapılmasını ve bu soruşturmanın Avusturya-Macaristan memurlarının yardımıyla gerçekleşmesini, suçluların cezalandırılmasını, gelecek için güvence verilmesini, Avusturya-Macaristan aleyhindeki propagandanın durdurulmasını talep etmekteydi⁹⁰. Bununla birlikte Rusya bu ultimatomenin verildiği tarihten bir gün sonra, yani 24 Temmuz 1914'te Avusturya-Sırp buhranına Rusya'nın kayıtsız kalmayacağını açıkladı. Ocak 1915 tarihli *Nord Doyçe Alkemyine Tesayoniğ'in* (Norddeutsche Allgemeine Zeitung) nüshasındaki yayımdan anlaşıldığına göre:

*"1914 yılının 24 Temmuz'unda Rus Hariciye Nazırı, Petersburg'daki Sırp sefirine Rusya'nın Sırbistan'a karşı yapılacak herhangi bir Avusturya-Macar taarruzuna müsaade etmeyeceğini beyan etti. Bu beyanat Avusturya-Macaristan metalibatına karşı mukavemet etmek için Sırbistan'ı teşvik ediyordu. Sırbistan, Rusya'nın teşviki ile, Avusturya ultimatomena 25 Temmuz'da verdiği cevapta Avusturya-Macaristan metalibatının esaslı nekatını reddediyordu. Avusturya-Macar sefiri bunun üzerine pasaportlarını talep ederek Belgrad'ı terk etmiş, Sırp hükümeti ise ultimatoma cevap vermezden evvel zaten seferberlik emrini vermişti*⁹¹.

Avusturya-Macaristan bu gelişmeler üzerine Sırbistan'a savaş açtı. Böylece I. Dünya Savaşı'nın fitili ateşlenmiş oldu. Avusturya-Macaristan'ın savaş ilanı notası şöyleydi: *"Sırp hükümeti kraliyesi Belgrad'daki Avusturya-Macaristan sefiri marifetiyle tebliğ olunan 23 Temmuz 1914 tarihli notaya ateşmenan-bahş bir cevap ita etmediğinden hükümet-i imparatoriye ve kraliye kendi hukuk ve menafiiini bizzat sıyanet ve bunun için silah kuvvetine müracaat etmek mecburiyetindedir. Binaenaleyh Avusturya-Macaristan hükümeti bu dakikadan itibaren kendisini Sırbistan ile hali harpte addeder. 28 Temmuz 1914"*⁹².

Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a verdiği 28 Temmuz 1914 tarihli notadan bir gün önce yani 27 Temmuz 1914 tarihinde *İkdâm* gazetesi "*Harb-i*

⁸⁹ Helfferic, *age*, s. 43.

⁹⁰ *age*, s. 45.

⁹¹ *age*, s. 78. 25 Temmuz akşamı Sırbistan Başbakanı Pasiç, Avusturya-Macaristan elçiliğini ziyaret ederek Avusturya-Macaristan'ın notasına cevaben kaleme aldığı cevabi notayı sunmuştu. Sırbistan'ın cevabı uygun görülmediğinden Avusturya-Macaristan elçisi iki devlet arasındaki münasebetin kesildiğini, Pasiç'e tebliğ etmişti ve akşam saat 6:30'da elçilik memurlarıyla beraber Belgrad'dan ayrılmıştı. Sırp Hükümeti de öğleden sonra saat 3:00'da bütün Sırp ordusuna seferberlik emri vermişti.

İkdâm, 26 Temmuz 1914, nr. 6260, s. 4,

⁹² *Avusturya ve Macaristan Hükümeti ve Ordusu*, Dersaadet Mahmud Bey Matbaası, 1331, s. 25.

Umumi Tehlikeleri” başlığı ile bir yazı yayımladı. Yazıya göre, şimdilik bilinen şey iki ülke arasındaki münasebetin kesildiği idi. Avrupa Balkan Savaşları döneminkinden bile daha ağır bir buhran ve heyecan içindeydi ki bu buhran “*Harb-i Umumi*” ydi. Bunu akla getirmek bile insanlık ve medeniyet adına Türkleri ürpertecek kadar önemliydi. Bunun sarsıntıları sonucunda meydana gelecek sonuçları düşünmek ve ifade etmek bile lüzumsuzdu. Öyle ki iyi niyetli olanlar bile, tereddüt içindeydiler. Kafaları devamlı “*acaba harb-i umumi olacak mı?*” sorusu meşguldü. İki ülke arasındaki siyasi gelişmeleri yakından takip edenlere göre, eğer Avusturya-Macaristan Sırbistan’ı yalnız cezalandırma politikası ile yetinir ve ilhak etmeye kalkışmazsa savaş tehlikesi hafiflerdi ve harp başka bir yere sığamazdı. Avrupa devletlerinin Avusturya’yı bu hareketinde tamamen haklı bulmaları gayet normal görülmekteydi. Sırbistan için felaketten kurtulmanın tek yolu Avusturya’nın notasını kabul etmektir. Oysaki Sırbistan her şeyi göze alarak bunu reddetmişti. İki ülke arasındaki savaşta Balkan devletlerinin alacakları tavır da ittifak ve itilaf bloku arasında çarpışmalara sebep olabilirdi. Rusya’nın müdahalesi Fransa’nın da olaya müdahil olmasına neden olacaktı bu durumda Almanya’da doğrudan işe karışacaktı. Bu ihtimale göre, İngiltere ve İtalya’nın nasıl bir siyaset izleyeceğini tahmin etmek oldukça güçtü. İngiltere’den alınan telgraflar, İngiltere’nin şimdilik iyimser olduğunu ve olayları uzaktan izlediğini bildirmekteydi. İtalya’nın ise tarafsız kalmak niyetinde olduğu anlaşılıyordu. Ancak hem İngiltere hem de İtalya’nın tarafsızlıklarını devam ettirmelerinin bir sınırı vardı. Zira Almanya ve Fransa’nın olaya müdahalesi aralarında savaşa yol açarsa ve Belçika’ya el atılırsa İngiltere yine bu sessizliğini koruyabilecek miydi? sorusu ve olay bir savaşa sebep olduğu takdirde İtalya tarafsızlığını koruyabilecek miydi? sorularını akla getiriyordu. Gazete bu iyimser düşünceleri ve kötümser düşünceleri ortaya koymaktaydı. Bununla beraber Avusturya-Macaristan’ın henüz büyük bir savaşa katılmak için hazırlıklara girişmemesi dikkatten kaçmamalıydı. Avusturya-Macaristan’ın, 26 Temmuz akşamına kadar sadece 350 bin kişiden oluşan altı kolorduyu Sırbistan ve Karadağ’a sevk etmeye karar verdiği bilgisi edinilmişti. Genel ordularını seferberlik durumuna geçirdiğine dair henüz bir bilgi yoktu. Bu konuda son derece hassas olunmalıydı. Zira doğru olmayan haberler de yapılabiliyordu bunlara itibar ederek heyecana kapılmak doğru değildi. 26 Temmuz’a kadar alınan haberlerde savaşın bir genel savaş değil, Avusturya-Macaristan ve Sırbistan arasında cereyan edecek bir savaş olması ihtimali kuvvetlenmekteydi⁹³. Haber, iki ülke arasında başlayan savaşın bir Avrupa savaşına dönüşmeyeceği yönündeki fikrin kuvvetli olduğu kanaati ile sona ermekteydi. Görüldüğü üzere *İkdâm* gazetesi, iki ülke arasındaki ihtilafa bir yandan

⁹³ “*Harb-i Umumi Tehlikeleri*”, *İkdâm*, 27 Temmuz 1914, nr. 6261, s. 1.

büyük ehemmiyet arz etmekte diğer yandan da bunu genel bir savaşa yol açmayacağı şeklinde iyimser bir yorum yapmaktaydı.

SONUÇ

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonuçları itibariyle sadece Osmanlı Devleti için bir yıkım iken, Avrupalı devletleri de Balkanlarda karşı karşıya getirdi. Rusya'nın savaş sonrasında Osmanlı'yla imzaladığı Ayastefanos Antlaşması ile elde ettiği kazançlardan rahatsızlık duyan İngiltere, Almanya, Avusturya-Macaristan ve Fransa duruma tepki gösterdi. Almanya'nın başkanlığında toplanan Berlin Kongresi, büyük devletlerin bölgedeki çıkarlarını korumaya yönelik gösterdikleri çabalara sahne olurken, Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan'a bağımsızlıklarını kazandı. Bundan sonraki süreçte her bir Balkan devleti kendi sınırlarını genişletmek ve büyük bir devlet olma yolunda mücadeleye girdi. Bu devletlerden birisi olan Sırbistan'ın hedefi "*Büyük Sırbistan*" devletini kurmaktı. Bunu gerçekleştirmenin yollarından birisi de Avusturya-Macaristan'ın hâkimiyeti altındaki topraklardan geçmekteydi. Sırbistan, Bosna-Hersek'in Berlin Antlaşması ile Avusturya-Macaristan'ın idaresine bırakılmasından rahatsızdı. Rusya'nın Balkanlardaki Slavları koruma siyaseti bu devlete "*Büyük Sırbistan*" hayalini gerçekleştirme konusunda ümit vermekteydi. Sırbistan'ın Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan'ın egemenliğine bırakılmasından duyduğu rahatsızlık Avusturya-Macaristan'ın 1908'de Bosna-Hersek'i işgali ile daha da perçinlendi. Ancak Sırbistan, Avusturya-Macaristan'a karşı etkili olamadı. Balkan Savaşları Sırbistan için "*Büyük Sırbistan*" kurma yolunda bir diğer önemli adımdı. Sırbistan bu kez de Balkanlardaki sınırlarını genişletmek ve Adriyatik Denizi'ne çıkmak amacıyla Rusya'nın desteği ile I. Balkan Savaşı'nda Osmanlı'ya II. Balkan Savaşı'nda ise Berlin Antlaşması ile bir nebze de olsa sınırları genişletilen bölgedeki çıkarlarının çatıştığı bir diğer devlet olan Bulgaristan'a karşı savaştı, fakat bu kez de hedefine ulaşamadı. Sırp milliyetçileri "*Büyük Sırbistan*"ı kurmak için gizlice örgütlenmeye ve bu amaçla çalışma yapmaya devam ettiler.

1914 yılına gelindiğinde Avusturya-Macaristan Velihtı Arşidük Fransuva Ferdinand'ın Saraybosna'yı ziyareti sırasında bir cinayete kurban gitmesi iki devleti karşı karşıya getirdi. Avusturya-Macaristan bu cinayetten Sırbistan'ı sorumlu tuttu ve Sırbistan'dan bazı taleplerde bulundu. Rusya'nın desteğini arkasına alan Sırbistan onun bu isteklerini reddetti. Avrupa'da "*silahlı barış*"ın yaşandığı bu dönemde, Avrupalı büyük devletler cinayet olayına odaklandı. Diğer taraftan Osmanlı basınından edindiğimiz bilgilere göre, Avrupa basını ve Osmanlı basını fikri iki devlet arasındaki bu sorunun bir dünya savaşına sebebiyet vermeyeceğiydi. Ancak gelişmeler bu yönde seyretmedi ve Avusturya-Macaristan'ın taleplerini içeren ultimatının Sırbistan tarafından reddedilmesi I. Dünya Savaşı'nın fitilini ateşleyen gelişme oldu.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

BOA(Başbakanlık Osmanlı Arşivi)⁹⁴

2. Gazeteler⁹⁵

İkdâm

Tanîn

Peyâm-ı Sabah

3. Kitaplar ve Makaleler

Andonyan, Aram, *Balkan Savaşı*, 2. Baskı, Aras Yayıncılık, İstanbul 2002.

Avusturya ve Macaristan Hükümeti ve Ordusu, Dersaadet Mahmud Bey Matbaası, 1331.

C. Hall, Richard, *Balkan Savaşları*, (Çev. M.Tanju Akad), 1. Basım, Homer Kitabevi, İstanbul 2003.

Glenny, Misha, *Balkanlar 1804-1999*, (Çev. Mehmet Harmancı), Sabah Kitapları, I. Baskı, İstanbul 2001.

Helfferrich, Karl, (Çev. H.A.N), *Büyük Harbin Evveliyatı*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1341.

Özkan, Ayşe, *Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı (1830-1878)*, IQ Yayınları İstanbul 2011.

Özkan, Ayşe, *Bağımsızlıktan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığına Sırplar (1878-1918)*, IQ Yayıncılık, İstanbul 2013.

Jelavich, Barbara, *Balkan Tarihi 2*, 3. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul 2009.

Karaca, Taha Niyazi, Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yolda Kara El Grubu ve Franz Ferdinand'a Suikast", *100. Yılında I. Dünya Savaşı Uluslararası Sempozyumu*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2015, ss.95-105.

Karal, Enver Ziya, *İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*, C. IX, TTK Basımevi, Ankara 1996.

Renouvin, Pierre, *Birinci Dünya Savaşı*, (Çev. Adnan Cemgil), ty.

Süleyman Nazif, *İki İttifakın Tarihçesi, İttifak-ı Müselles-İttifak-ı Müsennâ*, Muhtar Halid Kitaphanesi, 1330.

Uçarol, Rifat, *Siyasi Tarih (1789-1994)*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995.

⁹⁴ Belge numaraları metinde verilmiştir.

⁹⁵ Gazete tarih ve numaraları metinde verilmiştir.

